

125 vuotta tutkimusta

Valtionarkeologi Hjalmar Appelgrenin 125 vuoden takaisia linnavuoritutkimuksia täydensi arkeologi **Juhani Rinteen** vuonna 1914 julkaisema väitöskirja Suomen keskiaikaiset mäkilinnat.

Tuoreempia katsauksia aiheeseen tarjoavat dosentti **Jukka Luodon** teos Liedon Vanhan linnan mäkilinna vuodelta 1984 sekä professori **Jussi-Pekka Taavitsaisen** vuonna 1990 julkaistu väitöskirja Ancient Hill-forts of Finland.

Laitilan Hautvuoren linnavuori on tunnettu suurista luolistaan. Alueelta on löytynyt pronssikautista keramiikkaa sekä yhden luolan lattialta mahdollisesti kivikautinen käyttöesine.

SALAPERÄISET LINNAVUORET

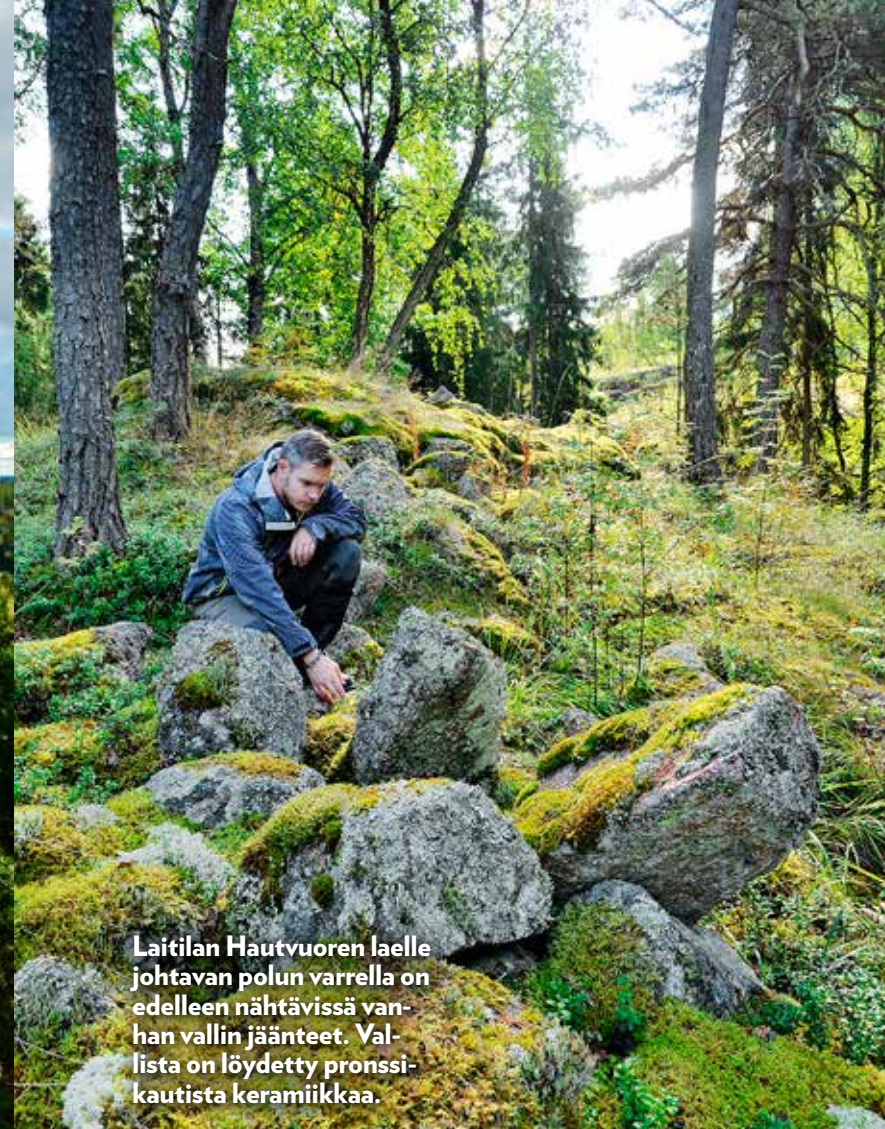
Linnavuoret mielletään usein rautakauden aikaisiksi puolustuspaikoiksi. Historialliset kerrostumat tekevät niiden tulkinnasta kuitenkin haastavaa.

TEKSTI JA KUVAT TUOMO KESÄLÄINEN

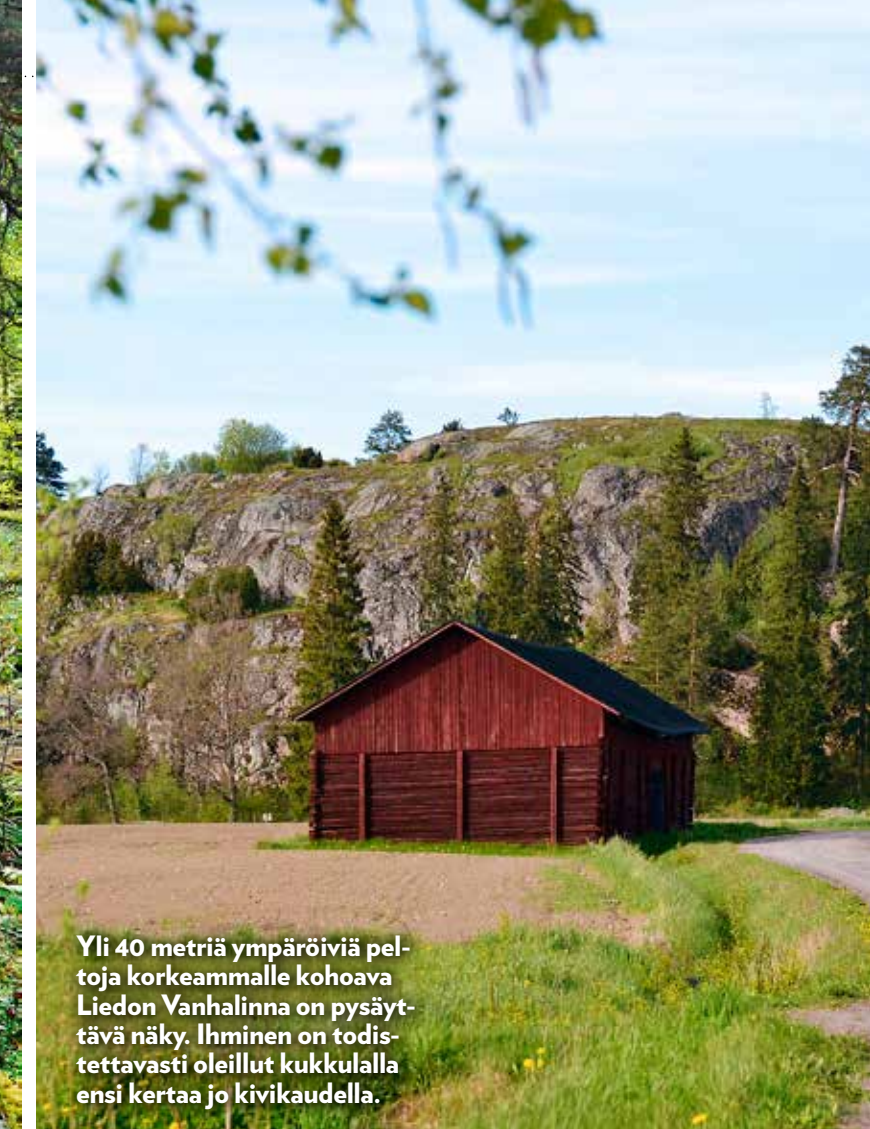
Piikkiön Huttalan linnavuoren komeimmalle kohdalle on kaiverrettu kaksi uhrikuppia.

Salon Veitakkalan linnavuoren topografia sopisi hyvin puolustautumistarkoitukseen. Mäen yhden jyrkänteen juurella on sijainnut kivien päälle rakennettu uhrialttari.

Lahtilan Hautvuoren laelle johtavan polun varrella on edelleen nähtävissä vanhan vallin jäänteet. Valista on löydetty pronssikautista keramiikkaa.

Yli 40 metriä ympäröiviä peltoja korkeammalle kohoava Liedon Vanhalinna on pysäyttävä näky. Ihminen on todistettavasti oleillut kukkulalla ensi kertaa jo kivikaudella.

Aurajoki virtaa rauhallisena leveässä uomassaan. Liedon Vanhalinnan linnavuoren laelta avautuu esteetön näkymä Aurajokilaakson kansallismaisemaan.

Noin 55 metriä merenpinnan ja useita kymmeniä metrejä ympäröivien peltolakeuksien yläpuolelle kohoava kallio-kumpu on maisemaa hallitseva jättiläinen.

Vanhalinna on Suomen tutkituimpia muinaislinnoja, ja sen käyttöhistoria on ollut erityisen värikäs. Ensimmäiset merkit ihmisen vierailuista kukkulalle ajoittuvat kivikaudelle.

Vuoren ensimmäinen aktiivikausi on ajoitettu nuoremmalle pronssikaudelle, toinen mero-vingiajalle ja kolmas vuosien 1000–1370 välille.

Linnan ympäristöstä löytyneet nuolenkärjet viittaavat

siihen, että Vanhalinnaa on jossakin yhteydessä käytetty puolustuspaikkana. Ihan yksinkertaista ei linnavuorten määrittäminen kuitenkaan ole.

Maiseman kiintopisteitä
Valtionarkeologi **Hjalmar Appelgrenin** vuonna 1891 julkaiseman Suomen muinaislinnat -kirjan mukaan Suomessa tunnetaan yli 350 linnavuoreksi luonnehdittua muodostelmaa. Nykyisin varmasti linnavuoriksi todettuja kohteita näistä on noin sata.

Läpi Suomen asutushistorian linnavuoret ovat erottuneet maisemasta. On selvää, että niitä on myös hyödynnetty siitä lähtien, kun ensimmäiset ihmiset kulkivat kotimaamme kamaralla.

Nimityksen ”linnavuori” alle on niputettu paljon toisistaan poikkeavia kohteita. Pitkän käyttöhistorian myötä jokaiselle linnavuorelle on muodostunut

omat historialliset kerrostumansa. Mitä kunkin aikakauden ihmiset ovat eniten kaivanneet: pyhää paikkaa, suojaisaa asuin- aluetta vai puolustuslinnaa?

Osa linnavuorista on määritelty linnoiksi mahdollisen muurin, kukkulan nimen tai kansantarinoiden perusteella. Kuitenkin esimerkiksi muurin jäänteiden erottaminen rantamuodostelmasta on vaikeaa ilman tarkempia tutkimuksia. Kukkulan topografian, puolustusrakenteiden jäänteiden sekä löydettyjen muinaisesineiden tulisi sopia yhteen sodankäynnin ja puolustautumisen vaatimusten kanssa. Vasta silloin voidaan puhua muinaislinnasta siinä mielessä kuin sana nykypäivänä mielletään.

Linnavuorien tarkastelua vaikeuttaa se, ettei käsitettä ole tarkasti määritelty. Linnoiksi kutsutaan monia jylhiä ja vaikeasti lähestyttäviä paikkoja. Suomen sanalla linna saatetaan

tarkoittaa myös kukkuloita ja mäkiiä sekä erikoisen muotoisia tai suuria lohkareita, jopa luolia.

Vuoden 1311 sotaretki

Vain muutama Suomen linnavuorista on tutkittu ja ajoitettu perusteellisesti. Edes kaikkia varustettujakaan linnavuoria ei vielä tunneta.

Sen todistaa Janakkalan Hangastenmäki, joka nousi linnavuorien listalle vasta vuonna 2015.

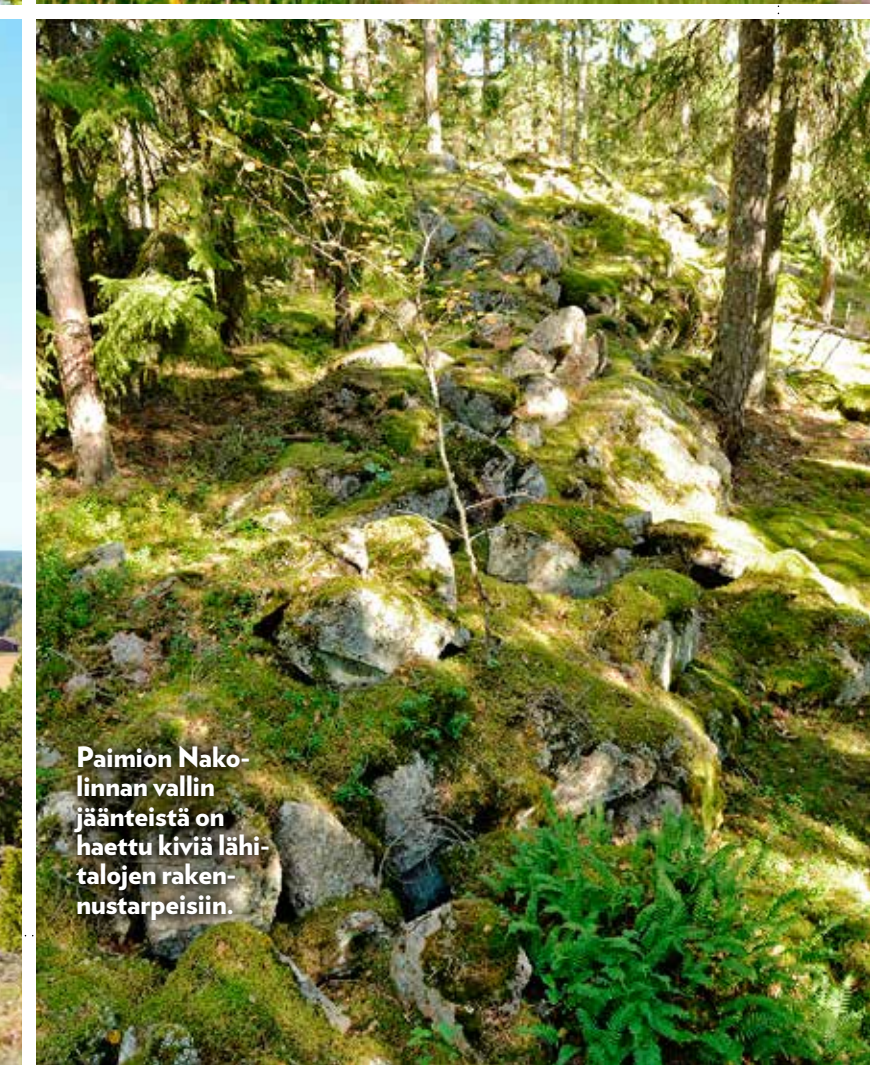
Kukkulaa pidetään nykytutkimuksen perusteella Hakoisien linnavuoren mahdollisena ratsujoukkojen varustuksena. Tunnettu ja hyvin tutkittu Hakoisien linnavuori sijaitsee noin kilometrin päässä.

Hangastenmäen linnavuoren salaisuus alkoi paljastua metallinilmainsinharrastajien löytöjen perusteella vuonna 2014. Ennen Hangastenmäkeä Suomesta ei ollut löydetty uusia linnavuoria vuosikymmeniin. ➤

» **Maisema, joka kiinnitti huomion jo kivikaudella, tekee sen yhä.** »

Horisontissa siintää Piikkiönlahti. Huttalan linnavuori on ollut rautakaudella seudun keskuspaikka. Siitä kertovat runsaat asutuksen merkit lähiympäristössä.

Paimion Nakkilinnan vallin jäänteistä on haettu kiviä lähi-talojen rakennustarpeisiin.

Laitilan Kirkelinnan linnavuoren kellotorni-niminen lohkare on saanut nimensä vanhan kansantarinan mukaan. Linnavuori tunnetaan myös nimellä Pakanan kirkko.

Hautvuoren suurimman luolan lattiaa peittää paksu kerros simpukankuorisora, jonka Litorinameren aallot sinne kasasivat.

Huttalan linnavuoren rinneellä kohoaa mystinen, uhrikiveksi mainittu kivipaasi.

Löytö ajoittuu tutkijoita kiinnostavaan aikakauteen 1300-luvulle.

”Venäläinen Nestorin kronika kertoo venäläisten tehneen ryöstö- ja tuhoamisretken hämäläisten maahan vuonna 1311 ja tuhonneen hämäläisten mäkilinnan. Joidenkin tutkijoiden mielestä retki kertoo hyökkäyksestä Hakoisten linnavuorelle”, kertoo linnan löytäjryhmään kuuluva **Reijo Hyvönen**.

”Hangastenmäeltä tekemämme löydöt viittaavat paikalla tapahtuneeseen taisteluun, ja löydetyt panssarinuolen kärjet ja ratsumiehen kannukset ajoittuvat juuri 1300-luvulle.”

Kanta-Hämeen menneisyyden etsijät -harrastajaryhmän löytöjen perusteella mäellä aloitettiin arkeologiset tutkimukset. Niistä on saatu talteen keihäänkärkiä, panssarinuolen kärkiä, hevosenkenkiä ja hevosenkengän nauloja sekä soihdunpidike.

Uhrikuppeja ja maalauksia
Vanhoja, tunnettuja, linnavuoriksi todettuja kohteita ei ole viime vuosikymmeninä juuri tutkittu. Syy tutkimusten vähyyteen lienee kaivausresurssien suuntaaminen tuhoutumisuhan alla oleviin kohteisiin. Korkeiden kalliokukkuloiden yhteydessä sijaitsevat linnavuoret eivät tällaisiin lukeudu.

Monen linnavuoren historiaan liittyvät taistelut ja puolustusrakenteet on todistettu oikeiksi. Mutta millaisesta käytöstä kertovat esimerkiksi Liedon Vanhalinnan ja Piikkiön Huttalan linnavuoren laella olevat uhrikupit ja muut vuorten kulttikäyttöön viittaavat löydöt?

Olisiko osa linnavuorista toiminut pikemminkin pyhätonä kuin puolustuspaikkana? Kulttipaikan ja sotavarustuksen yhdistäminen tuntuu ainakin maallikosta oudolta.

Muutamien linnavuorten yhteydestä on löydetty esihis-

toriallisia kalliomaalauksia, mutta ei ole varmaa, että tällä olisi mitään tekemistä kukkulan myöhemmän käytön kanssa. Ehkä jyrkkien seinämien tenho ja ympäröivä maisema ovat vain puhutelleet maalaajaa. Myöhemmin samat jyrkät seinämät ja vesistön läheisyys tyydyttivät linnan rakentajan tarpeet.

Mahdollisesti samaan aika-kerrosten labyrinttiin eksyvät ajatukset pohdittaessa uhrikupien ja linnoitusrakenteiden yhteyttä.

Muinaistulien yö

Juuri historiallinen kerrostuneisuus tuo haasteita linnavuorten tulkintaan. Maisema, joka kiinnitti ihmisten huomion jo kivikaudella, tekee sen yhä. Korkeat, suojaisat mäet sopivat sekä puolustus- että kulttikäyttöön.

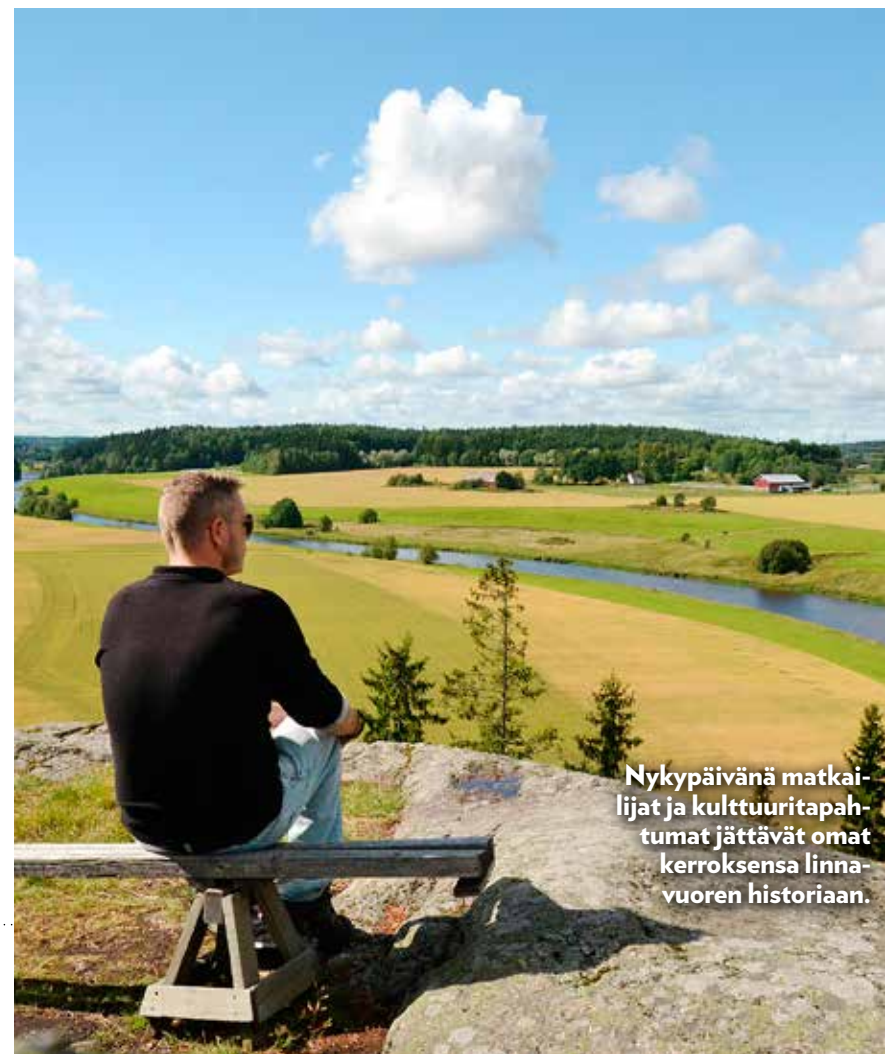
Sama vuori on mahdollisesti ollut kivikauden ihmiselle kauas näkyvä maamerkki, myö-

hemmin pyhä paikka, rautakaudella linnoitus tai asuinpaikka ja lopulta, historiallisella ajalla, juhla- ja kokoontumispaikka.

Monin paikoin puolustusjärjestelmän heikkoudet puhuvat sitä vastaan, että kyse olisi ensisijaisesti sodanaikaisesta puolustuspaikasta. Myös linnavuoriin usein liitetty mahdollinen merkkitulijärjestelmä on ainakin joiltakin osin osoitettu toimimattomaksi.

Se, mitä kaikkea linnavuortemme käyttöhistoria pitää sisällään, pysyy arvoituksena, kunnes kokonaiskuva kootaan arkeologisten tutkimusten myötä pala palalta kasaan. Jokaisella kohteella on kerrottavanaan oma tarinansa.

Esimerkiksi Liedon Vanhalinnan vuorelle kokoontuu väkeä joka vuosi elokuun lopulla juhlistamaan muinaistulien yötä. Samalla he jättävät uusia kerroksia linnavuoren ajanalle. ●

Nykypäivänä matkailijat ja kulttuuritapahtumat jättävät omat kerroksensa linnavuoren historiaan.

Pyhiä vuoria?

Suomessa on monia esi-isiemme pyhinä pitämiä vuoria, joista tunnetuin on Lieksan Koli. Myös linnavuorten mahdollisesta kulttikäytöstä löytyy viitteitä. Liedon Vanhalinnan ja Piikkiön Huttalan linnavuoren lakialueille koverretut uhrikupit herättävät kysymyksen siitä, ovatko ne aikanaan olleet pyhiä paikkoja.

Salon Veitakkalan linnavuoren korkeimman jyrkänteen alla kerrotaan sijainneen kivien päälle rakennettu kivipöytä, uhrialtari. Kiven alkuperäistä paikkaa kutsutaan edelleen Linnamäen kirkoksi.

Paimion Nakolinnan linnavuoren korkeimman jyrkänteen alla on aikanaan pulpannut uhrilähde. Rinteen ja nyt jo tuhoutuneen lähteen aluetta on vanhastaan kutsuttu Hiidenhaaksi. Paikka on ollut pyhä lehto eli hiisi.

Esimerkiksi Karkun Pentin linnavuoren vaatimattomat kivitarhat askarruttavat. Rakennelmat eivät sovi puolustustai asuintarkoituksiin mutta ovat selvästi ihmisen rakentamia, ja niiden sisältä on löydetty tulisijoja. Kenties kyseessä ovat jonkinlaiset uhritarhat, joita on käytetty uskonnollisissa menoissa. Uhrikäytöstä saattavat kertoa myös linnavuorten huipulta löydetyt tuhkakasat, joiden yhteydestä on löydetty rahoja, muinaisesineistöä sekä eläinten luita.

Pyhän paikan puolesta puhuu myös se, että linnavuorilla kasvavien muinaistulokasvien joukossa on paljon lääke- ja rohtokasveja tunnettuja lajeja. ●